

НОВИЙ ВИМІР НАВЧАННЯ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА¹

О. БУТКЕВИЧ

доктор юридичних наук,

доцент кафедри міжнародного права

Інституту міжнародних відносин

*(Київський національний університет
імені Тараса Шевченка)*

Чіткість формулювань, адекватність юридичної термінології завжди були одним із ключових аспектів правотворчої та правозастосовчої діяльності. Утім сьогодні це питання постає в новому вимірі — відповідності українського перекладу міжнародно-правових документів. Автором рецензії вже не одноразово вказувалось, що термінологічна невідповідність українського законодавства загальноновизнаних міжнародно-правовій термінології становить частину більш широкої проблеми, а саме — співвідношення внутрішньодержавного права України та міжнародного права, місця норм міжнародного права у вітчизняній правовій системі².

Зазначена проблематика актуалізувалась після того, як Україна набула членство в авторитетних міжнародних організаціях та стала стороною основних конвенцій універсального та регіонального характеру. Особливо гостро проблема адекватності українського перекладу автентичних текстів постала у зв'язку з

¹ Дайнеко В. В., Грищенко М. В. Англійська мова в міжнародних договорах : навч. посіб. — К. : Преса України, 2011. — 432 с.

² Див.: Буткевич О. В. Международное право в деятельности судьи (некоторые законодательные и историко-правовые проблемы украинского судопроизводства) // Право и политика. Научный юридический журнал. — 2008. — № 1 (97). — С. 125–132.

діяльністю України в рамках Ради Європи. Так, Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» передбачено, що в разі виявлення мовної розбіжності між перекладом та оригінальним текстом (ним, як відомо, є тексти англійською і французькою мовами — ст. 59 Європейської конвенції про захист прав людини і основних свобод (далі — ЄКПЛ)) вітчизняний суддя має користуватися оригінальним текстом (ч. 4 ст. 18 вказаного Закону). Це вимагає, як мінімум, знання однієї з автентичних мов суддями України. У той же час сам Європейський суд з прав людини (далі — Суд) констатував розбіжність між автентичними текстами ЄКПЛ та встановив, що «зіткнувшись із кількома версіями правоустановчого міжнародного договору, кожна з яких є автентичною, Суд має дати їм таке тлумачення, яке наближає їх, наскільки це можливо, і відповідає реалізації цілей і досягненню завдань договору»¹.

Утім питання може стояти й у більш широкій площині. Так, багато українських науковців та практиків у галузі міжнародного права наголошують на невідповідності офіційних перекладів українською мовою Європейської конвенції про захист прав людини і основних свобод 1950 р., інших документів, прийнятих у рамках Ради Європи, а також рішень Європейського суду з прав людини мовам оригіналу (англійській та французькій). Зокрема це породжує й труднощі в застосуванні цих документів в Україні, призводить до неоднозначного тлумачення їх положень під час правозастосовчої діяльності. Так, згідно з дослідженням професора В. Буткевича, унаслідок неоднозначності в офіційних перекладах навіть назви ЄКПЛ (зокрема перекладу поняття «*fundamental freedoms*» і як «основних свобод», і як «основоположних свобод»), в Україні склалась ситуація, за якої існує дві категорії законів: «одні, які вимагають... виконувати Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод, та інші, які вводять в дію Конвенцію про захист прав людини і основних свобод»².

Усе зазначене свідчить про необхідність підвищення рівня навчання фахівців у галузі права взагалі, та міжнародного права зокрема, основним мовам сучасного міжнародного права. Значним проривом вітчизняної освіти у цій сфері є підготовка до друку рецензованого навчального посібника.

Авторами посібника (В. Дайнеко та М. Грищенко) обрано найбільш вдалу схему доведення до розуміння студента навчального матеріалу. Методологічно матеріал викладено у такій формі, щоб досягти його максимально ефективного засвоєння. Структурно робота поділяється на три глави основної частини та додатки. Кожна з трьох глав присвячена відповідному аспекту міжнародно-правової термінології та поділяється на уроки. Глава 1 «Договори» (уроки: 1 — договори, 2 — конвенції, 3 — угоди та обмін нотами, 4 — декларації) містить навчальний матеріал стосовно лексики, що застосовується в текстах міжнародно-правових

¹ *The Sunday Times*' case. Judgment of 26 April 1979 § 48 // European Court of Human Rights. Serie A. Judgments and Decisions. — Vol. 30. — Council of Europe. — Strasbourg : Carl Heymanns Verlag K G ; Koln, Berlin, Bonn, München. — 1979. — P. 30.

² Буткевич В. Г. Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод: генеза намірів і права // Право України. — 2010. — № 10. — С. 83.

документів, підготовчих документах, дипломатичному листуванні та практиці, зовнішньополітичній діяльності держав тощо. Особливо заслуговують на увагу положення посібника, що стосуються відповідної термінології національно-правових документів, зокрема положень Конституції та законів України, щодо міжнародних договорів та зовнішньополітичної діяльності України.

Глава 2 «Різноманітні форми договорів та інші міжнародно-правові інструменти» (уроки: 5 — заключні акти, 6 — протоколи, 7 — меморандуми про взаєморозуміння, 8 — узгоджені тексти та тимчасові угоди) містить матеріал, пов'язаний з лексикою квазіджерел міжнародного права або документів так званого «м'якого права».

Насамкінець глава 3 «Формальності договорів» (уроки: 9–10) присвячена вивченню лексики, що стосується всіх процедурних етапів створення, введення в дію, набуття чинності, припинення дії і т. д. міжнародно-правових актів.

Фактично авторами розкрито не лише питання, пов'язані з вивченням та засвоєнням мови міжнародно-правових документів, але й показано всі стадії створення міжнародного договору, види міжнародних договорів та інших джерел сучасного міжнародного права, вплив термінологічних аспектів на їх чинність та застосування, вплив адекватності перекладу на внутрішньодержавні процедури набуття чинності міжнародним договором для відповідної країни та ін. Зазначені питання є не тільки основою знань іноземної мови для юриста-міжнародника, але й суттєво доповнюють теоретичні знання студентів вітчизняних навчальних закладів у галузі теорії міжнародного права, права міжнародних договорів, права міжнародних організацій, конституційного права та інших юридичних дисциплін. Такий вихід за межі суто мовної проблематики свідчить про новий вимір навчання іноземній мові студентів спеціалізації «Міжнародне право».

Навчальний посібник вирізняє те, що його автори, не обмежуючись суто міжнародно-правовою лексикою, включають у нього також вивчення зовнішньополітичної, дипломатичної лексики, термінології, узвичаєної в сучасних міжнародних відносинах.

Особливої уваги заслуговує побудова уроків: кожен з них містить теоретичну частину (пояснення не лише відповідної термінології, але й сутності джерел міжнародного права чи документів дипломатичного спілкування) та завдання для контролю. Останні обрані так, що, по-перше, дозволяють тому, хто навчається, максимально повно засвоїти матеріал, а по-друге, базуються на сучасних, чинних та актуальних джерелах міжнародного та національного права (згадано навіть окремі рішення Конституційного Суду України, що пов'язані з питаннями зовнішньополітичної діяльності), сьогоднішньої дипломатичної практики.

Усі глави та уроки побудовано чітко й системно, структура як посібника в цілому, так і завдань для самостійного опрацювання сприяє легкому засвоєнню навчального матеріалу. Зі змісту уроків та завдань, поданих у навчальному посібнику, очевидно, що дана робота розрахована на студентів, які вже мають базові знання англійської мови, а також основних питань теорії міжнародного права, або на тих фахівців, які прагнуть удосконалити власний термінологічний англійськомовний апарат.

Привертає увагу рекомендована література, список якої подано в кінці посібника і поділено на англійськомовні (1–62) та українськомовні (63–98) джерела, що також спрощує для студентів пошук відповідної інформації. Усі джерела вдало підібрані (як за їх ґрунтовністю, так і за актуальністю) і є дійсно необхідними для опанування українсько-англійської міжнародно-правової термінології. Слід відзначити актуальність рекомендованої літератури (авторами посібника запропоновано до вивчення як класичні наукові праці, що пройшли випробовування не в одному навчальному закладі, так і новітні джерела, видані протягом останніх кількох років) та корисність посилань у списку джерел на документи Організації Об'єднаних Націй, ключові кодифікації міжнародного права, а також відповідні електронні матеріали.

Матеріали, що містяться в додатку (а саме: тексти чинних міжнародно-правових актів та навчальні завдання до них, глосарії англійської та латинської міжнародно-правової термінології, модельні приклади документів дипломатичної практики, вичерпний перелік основних міжнародних, регіональних і неурядових органів та ін.) переводить рецензоване видання з розряду навчального посібника до праці загальнотеоретичного рівня, цікавої як тим, хто навчається, так і фахівцям у галузі міжнародного права і дипломатії.

Таким чином, навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів «Англійська мова в міжнародних договорах» (*«English in international legal instruments»*) є своєчасним, він безумовно стане в нагоді як студентам, які вивчають міжнародне право, так і практикам та науковцям у сфері міжнародного права, дипломатії, зовнішньополітичної та зовнішньоекономічної діяльності України. Усе це свідчить, що навчальний посібник є новим виміром у навчанні міжнародного права, яке в сучасний період базується у тому числі на знанні англійської мови, а його автори в оригінальний, не вузько орієнтований спосіб підходять до викладання цієї мови для студентів-правників.

Хотілося б сподіватись, що планка, поставлена В. Дайнеко та М. Грищенко, не стане заважкою для досягнення її іншими колегами, а їх починання буде підхоплено фахівцями інших мов (принаймні французької, другої офіційної мови Ради Європи). Цього чекають як вітчизняні студенти, так і українські фахівці в правозастосовній, зовнішньополітичній та інших галузях.